

TRUNG QUỐC: ĐỐI TÁC NÔNG NGHIỆP QUAN TRỌNG Ở CHÂU PHI TRONG NHỮNG THẬP NIÊN ĐẦU THẾ KỶ XXI

*Trần Thị Lan Hương**

*Đặng Thị Thu***

Trong vài năm gần đây, Trung Quốc là hiện tượng mới nổi so với các đối tác khác trong chiến lược hợp tác với châu Phi. Hợp tác nông nghiệp của Trung Quốc với châu Phi chủ yếu theo 3 hướng: +) Hỗ trợ tài chính, kỹ thuật và kinh nghiệm để người châu Phi thực hiện các khâu đoạn quan trọng trong nông nghiệp, quản lý đất đai, nguồn nước, phát triển cơ sở hạ tầng nông nghiệp, điều hành trang trại, chăn nuôi, nuôi trồng thủy sản, an ninh lương thực, hỗ trợ kỹ thuật, sản xuất máy móc nông nghiệp và chế biến sản phẩm nông nghiệp; +) Giúp châu Phi mở rộng thị trường hàng hoá nông nghiệp, chủ yếu sang Trung Quốc, sau đó là sang các nước khác; +) Trung Quốc trực tiếp thực hiện tất cả các quy trình nông nghiệp tại châu Phi bằng cách mua và thuê đất trồng trọt, lập trang trại Trung Quốc tại châu Phi. Cách thức

tiến hành và thành công bước đầu của các dự án hợp tác nông nghiệp Trung Quốc – châu Phi cho thấy Trung Quốc có thể sẽ trở thành đối tác nông nghiệp tiềm năng lớn nhất của châu Phi trong những thập niên đầu thế kỷ XXI.

I. TRUNG QUỐC - ĐỐI TÁC MỚI NỔI Ở CHÂU PHI

Sau hai thập kỷ tạm lắng mối quan hệ với châu Phi, Trung Quốc chính thức khởi động lại mối quan hệ hợp tác với các nước châu Phi kể từ năm 2000. Nhân tố chính thúc đẩy mối quan hệ hợp tác Trung Quốc – châu Phi phát triển mạnh mẽ trong những năm gần đây là:

Thứ nhất, đối với Trung Quốc, châu Phi là một khu vực giàu tài nguyên thiên nhiên, đặc biệt là dầu mỏ và tài nguyên khai khoáng. Hiện nay, Trung Quốc đang phải nhập khẩu tới 70% lượng dầu lửa cần thiết cho phát triển kinh tế và phần lớn trong số này đến từ khu vực Trung Đông

* Thạc sĩ, Viện Nghiên cứu Châu Phi và Trung Đông

** Thạc sĩ, Đại học Thương Mại

bất ổn và đang nằm trong sự kiểm soát của Mỹ. Năm 2003, Trung Quốc đã trở thành nước tiêu thụ các sản phẩm dầu mỏ lớn thứ 2 thế giới sau Mỹ, vượt qua Nhật Bản với 5,56 triệu thùng/ngày. Theo tính toán của các chuyên gia Mỹ, đến năm 2025 mức tiêu thụ của Trung Quốc sẽ là 12,8 triệu thùng/ngày trong đó hơn 9 triệu thùng sẽ phải nhập khẩu. Trung Quốc chiếm 2/5 lượng tiêu thụ dầu lửa gia tăng trong hai năm 2006-2007 trên toàn thế giới và chính sự gia tăng này đã là một trong những nguyên nhân chính khiến giá dầu thế giới tăng cao. Trong khi đó, châu Phi hứa hẹn sẽ là một nguồn cung cấp dầu lửa ổn định và chưa bị các nước lớn khác độc chiếm. Với năng lực sản xuất khoảng 84 triệu thùng dầu/ngày (2005), châu Phi đang đáp ứng 30% nhu cầu tiêu thụ dầu của Trung Quốc. Những nước như Xu Đăng, Ăngôla, Nigiêria, Ghinê Xích đạo, Xaotômê & Principê, Côngô, Gabông, Mali, Môritani, Namibia, Môdămbich... sẽ là những đối tác tiềm năng của Trung Quốc trong những thập kỷ đầu thế kỷ XXI.

Ngoài dầu lửa, Trung Quốc còn có nhu cầu rất lớn về các khoáng sản quý hiếm nhưng rất dồi dào ở châu Phi như đồng, than đá, các nguyên liệu phóng xạ cho công nghiệp hạt nhân. Hơn thế nữa, sự thay đổi tích cực của châu Phi trong những năm gần đây cùng những nỗ lực liên kết khu vực của AU, NEPAD... khiến Trung Quốc thấy rõ tầm quan trọng phải khai thác mối quan hệ Nam - Nam trong việc nâng cao vị thế của Trung Quốc trong các diễn đàn quốc tế. Đối với nông nghiệp,

do đất đai bị thoái hoá và đô thị hoá cao, dân số đông đúc, nên Trung Quốc đặt ưu tiên hàng đầu cho việc tìm kiếm nguồn đất đai nông nghiệp. Châu Phi có thể đáp ứng được nhu cầu này của Trung Quốc bởi vì phần lớn đất đai của châu Phi chưa được khai thác hết tiềm năng. Là một châu lục nhiều tiềm năng nhưng đang gặp nhiều thách thức trên con đường phát triển, châu Phi đang cần rất nhiều sự hỗ trợ và giúp đỡ của cộng đồng quốc tế. Trung Quốc biết tận dụng mối quan hệ bè bạn truyền thống lâu dài, thông cảm và hiểu biết lẫn nhau để tìm kiếm *khâu đột phá* vào châu Phi.

Thứ hai, đối với châu Phi, Trung Quốc là một đối tác rất quan trọng. Là một nước đang phát triển lớn nhất trên thế giới, Trung Quốc có thể giúp đỡ châu Phi cùng cải cách và phát triển kinh tế theo cách riêng của mình và mang tính chất bè bạn hơn là nước giàu quan hệ với nước nghèo. Đối với nhiều nước châu Phi, *mô hình Trung Quốc* trong việc thực hiện chính sách công nghiệp hoá hướng về xuất khẩu và thu hút FDI và trong việc thực hiện các chính sách Đồng thuận Washington¹ ... tỏ ra dễ học hỏi hơn so với những chính sách mà các nước phương Tây đã áp dụng ở châu Phi thời gian qua. Hơn thế nữa, châu Phi hiện nay đang khát vốn cho việc xây dựng đường xá, trường học, bệnh viện, nhà ga và khan hiếm hàng hoá rẻ tiền. Trung Quốc đã đáp ứng rất tốt những nhu cầu này của châu Phi mà không hề áp đặt những điều kiện ràng buộc. Sự hiện diện ngày càng tăng của Trung Quốc ở châu Phi kể từ thập kỷ 1990 đã đem lại sức

sống mới trong nhiều lĩnh vực hợp tác giữa Trung Quốc và châu Phi. Thương mại Trung Quốc – châu Phi tăng 700% trong thập kỷ 1990, đạt 53,6 tỷ USD vào năm 2007 và dự kiến sẽ tăng gấp đôi vào năm 2020. FDI của các công ty Trung Quốc đầu tư vào châu Phi tăng rất nhanh, từ 6,27 tỷ USD năm 2005 lên 12 tỷ USD năm 2006 và dự kiến sẽ tăng gấp đôi vào năm 2020. Vào năm 2005, đã có tới 750 doanh nghiệp Trung Quốc có mặt tại châu Phi. Trong Hội nghị thượng đỉnh Trung Quốc – châu Phi năm 2006, Trung Quốc đã viện trợ không điều kiện cho châu Phi 3 tỷ USD vào năm 2006, chiếm trên 1 nửa trong khoảng tài chính 5 tỷ USD mà Trung Quốc đã cam kết viện trợ cho châu Phi; đồng thời huỷ bỏ khoản nợ 1,4 tỷ USD của 31 nước châu Phi trong năm 2006. Chỉ trong 5 năm trở lại đây, Trung Quốc đã trở thành một trong những đối tác thương mại, đầu tư hàng đầu của châu Phi. Nhiều nước châu Phi đã coi nền kinh tế - chính trị của Trung Quốc là một mô hình dễ học hỏi hơn nhiều so với cách thức mà phương Tây vẫn áp dụng ở châu Phi trước đây.

Những cách thức Trung Quốc đang áp dụng ở châu Phi hiện nay cho thấy trong tương lai Trung Quốc sẽ là *nhân tố mới, quan trọng* trong các chiến lược hợp tác của châu Phi với thế giới bên ngoài. Nhiều người đang nói tới quyền lực mềm của Trung Quốc tại châu lục này. Với 54 nước châu Phi, tổng dân số khoảng 900 triệu người vào năm 2005 và dự kiến sẽ là 1,3 tỷ người vào năm 2020, châu Phi đang là khu vực có số lượng các nước đang phát triển lớn nhất trên thế giới, với nhiều lợi

thế mà Trung Quốc đang mong muốn khai thác. Trong sự cạnh tranh với Mỹ và các nước phương Tây khi xâm nhập thị trường châu Phi, Trung Quốc đã tìm ra hướng đi cho riêng mình và được nhiều nước châu Phi hưởng ứng. Trong khi Hiệp ước Cotonou của EU (năm 2000) và Đạo luật cơ hội và tăng trưởng dành cho châu Phi (AGOA) của Mỹ (năm 2000) đang gặp phải nhiều vấn đề trong khi thực hiện ở châu Phi, thì Diễn đàn hợp tác Trung Quốc – châu Phi (năm 2000) và Hội nghị thượng đỉnh Trung Quốc – châu Phi (năm 2006) tỏ ra có hiệu quả hơn. Cotonou là Hiệp ước được EU ký kết với 77 nước châu Phi, Caribê và Thái Bình Dương (ACP), dựa trên các nguyên tắc thương mại tự do, bao gồm cả những nguyên tắc của WTO và chủ nghĩa khu vực tiểu châu lục, ưu tiên tư nhân hoá doanh nghiệp, thúc đẩy xuất khẩu và FDI, áp dụng các biện pháp hà khắc, có điều kiện khi tiếp nhận viện trợ, yêu cầu quyền tự do dân chủ của mỗi cá nhân và các xã hội. Giảm nghèo ở châu Phi theo Hiệp ước Cotonou thường được kết hợp trong các chiến lược thương mại, tự do hoá nguồn vốn và FDI, đồng thời thông qua các EPAs. Những nguyên tắc trong Hiệp ước Cotonou khi đàm phán với các nước châu Phi trong thời gian qua khó mang lại hiệu quả.

Cùng với Cotonou, AGOA của Mỹ cũng dựa trên nguyên tắc thị trường hoá, tự do hoá, tư nhân hoá, giảm trợ cấp và điều chỉnh cấu trúc, nhằm đem lại nhiều lợi ích trong chính sách đối ngoại của Mỹ. Đã có 37 nước châu Phi tuyên bố thực hiện AGOA. Cứ hai năm một lần, Mỹ và các

nước châu Phi lại tổ chức Diễn đàn AGOA. Chỉ có một số ít nước châu Phi đạt được những thành công khi thực hiện AGOA với Mỹ thông qua xuất khẩu hàng hoá nông nghiệp. Còn lại, hầu hết các sản phẩm của châu Phi phải đối mặt với sự cạnh tranh từ sản phẩm hàng hoá nông nghiệp vốn được trợ cấp lớn và đảm bảo tiêu chuẩn vệ sinh của Mỹ. Trong khi đó, AGOA được coi như là một cơ sở để thực hiện FTAs giữa Mỹ và các nước châu Phi. Sự bất lợi của hàng hoá châu Phi trong trao đổi thương mại với Mỹ thông qua AGOA cho thấy châu Phi không được hưởng lợi nhiều từ Đạo luật này. Hơn thế nữa, khoảng 80% viện trợ của Mỹ dành cho châu Phi là để sử dụng mua hàng hoá và dịch vụ từ Mỹ (tương tự, 60-65% viện trợ của các nước EU, Nhật Bản dành cho châu Phi để sử dụng vì lợi ích thương mại của EU, Nhật Bản). Những khoản viện trợ này cùng với những quy định hà khắc đối với các nước tiếp nhận viện trợ khiến các nước châu Phi ngày càng phụ thuộc nặng nề vào viện trợ và không cải thiện đáng kể được tình hình kinh tế - xã hội trong nước.

Trung Quốc đã vào châu Phi, thay thế AGOA và Cotonou bằng các giải pháp viện trợ không điều kiện và giúp các nước châu Phi đầu tư xây dựng cơ sở hạ tầng, vốn nhân lực. Bằng những hành động thiết thực hơn như khoan giếng lấy nước trong các làng mạc xa xôi, xây dựng trường học cho trẻ em, xây dựng bệnh xá để chăm sóc người bệnh, gieo trồng trực tiếp trên các cánh đồng.... Trong vài thập niên trước

đó, Trung Quốc đã gửi khoảng 15.000 – 20.000 chuyên gia sang giúp châu Phi xây dựng bệnh xá, điều trị cho khoảng 180 triệu bệnh nhân. Trung Quốc cũng đã viện trợ rất nhiều cho phát triển nông nghiệp ở châu Phi. Trên 10.000 kỹ sư nông nghiệp ở Trung Quốc đã được gửi tới châu Phi kể từ thập kỷ 1960, làm việc trong 200 dự án nông nghiệp và đào tạo nông dân. Có khoảng 530 giáo viên Trung Quốc đã từng giảng dạy trong các trường cơ sở và trung học ở châu Phi. Nhiều dự án xây dựng đường xe lửa, đường sắt, hệ thống viễn thông, trường học, bệnh viện, đập nước và hoạt động kinh doanh... ở châu Phi đã được Trung Quốc hỗ trợ trong thập kỷ 1960-1970. Trong những năm đầu thế kỷ XXI, Trung Quốc tiếp tục tăng cường viện trợ cho châu Phi. *Viện trợ của Trung Quốc cho châu Phi không được sử dụng như một công cụ chính trị như các nhà tài trợ Mỹ và EU đã làm, mà nó là chính sách mang tính chất lâu dài.* Viện trợ của Trung Quốc dành cho châu Phi thường được phân bổ để cho giới tham nhũng châu Phi không thể sử dụng nó để mua ô tô, tài sản cá nhân..., mà nó thường được phân bổ để xây dựng cơ sở hạ tầng, chẳng hạn như xây dựng hệ thống đường xe lửa ở Nigêria, hệ thống đường sắt ở Kênia và Ruanda, hoặc dưới hình thức cử bác sĩ, y tá sang chăm sóc sức khoẻ cho người dân nghèo châu Phi... Chính vì thế, người Trung Quốc đã mang đến châu Phi một phương thức hợp tác mới mang tính xã hội đậm màu sắc châu Á.

Bảng 1. Đầu tư của Trung Quốc ở châu Phi trong thời gian gần đây

Từ năm 1996	Trung Quốc là nhà đầu tư chủ yếu ở Xu Đãng: 1) Tổng công ty dầu khí quốc gia Trung Quốc (CNPC) đầu tư không chỉ trong lĩnh vực khai thác dầu khí, mà còn trong lĩnh vực sản xuất và xây dựng cơ sở hạ tầng vận tải ở Xu Đãng. Từ năm 1996, CNPC đã sở hữu 40% cổ phần của Công ty vận hành dầu khí sông Nile mở rộng (Greater Nile Petroleum Operating Company); 2) SINOPEC gần đây đã xây dựng 1500 km đường ống dẫn dầu ở Xu Đãng; 3) Năm 2001, Công ty Harbin Power Engineering (HPE) của Trung Quốc đã xây dựng trạm năng lượng ở Xu Đãng với khoản vay 110 triệu USD của EXIM Bank Trung Quốc
Từ năm 1997	Năm 1997, các doanh nhân Trung Quốc đã đầu tư 24 triệu USD để xây dựng nhà máy dệt ở Dămbia. Những năm gần đây, Trung Quốc đã đầu tư trên 300 triệu USD trong các lĩnh vực khai thác mỏ, dự án chế tạo, xây dựng và phát triển nông nghiệp.
Từ năm 2003	Các công ty Trung Quốc đầu tư ở Angiêri, Nigiê và Sat.
Từ năm 2004	Các công ty Trung Quốc đầu tư ở Tuynidi và Mali.
Năm 2004	CNPC đồng ý đầu tư 1 triệu USD khai thác dầu và khí ở Môritani.
Năm 2004	Khoản tín dụng 2 tỷ USD được EXIMbank cho Ăngôla vay để xây dựng cơ sở hạ tầng, giúp SINOPEC có điều kiện thuận lợi khai thác dầu khí nhiều hơn nữa ở Ăngôla.
Năm 2004	SINOPEC ký thoả thuận hợp tác công nghệ để khai thác dầu ở Gabông.
Năm 2006	Công ty khai thác dầu khí ngoài khơi của Trung Quốc (CNOOC) ký hợp đồng hợp tác sản xuất với Ghinê Xích đạo.
Năm 2006	CNOOC mua 45% cổ phần trong lĩnh vực dầu và khí của Nigiêria trị giá 2,3 tỷ USD

Nguồn: Deutsche Bank Research, China's Commodity Hunger: Implications for Africa and Latin America, 13/6/2006.

II. XU HƯỚNG HỢP TÁC NÔNG NGHIỆP TRUNG QUỐC – CHÂU PHI TRONG NHỮNG THẬP NIÊN ĐẦU THẾ KỶ XXI

Trung Quốc đang đẩy nhanh việc xúc tiến hợp tác và trao đổi kinh nghiệm phát triển nông nghiệp với các quốc gia châu Phi trên nhiều cấp độ, thông qua nhiều kênh và nhiều hình thức khác nhau, chủ

yếu là nhằm phát triển đất trồng trọt, trồng cây công nghiệp, kỹ thuật chăn nuôi, an ninh lương thực, máy móc và chế biến sản phẩm nông nghiệp, công nghệ nông nghiệp, đào tạo kỹ thuật nông nghiệp, tiến hành thử nghiệm và trình diễn các dự án kỹ thuật nông nghiệp ở châu Phi. Điển hình là các dự án +) Trung Quốc giúp Dimbabuê xây dựng

trung tâm thí nghiệm kỹ thuật nông nghiệp (năm 2007); +) Thành lập trang trại tại Môđambich (2007); +) Cử hơn 10.000 chuyên gia nông nghiệp và xây dựng hơn 200 dự án nông nghiệp ở 40 nước châu Phi. Đặc biệt, mô hình thành lập trang trại hay các công ty nông nghiệp của Trung Quốc ở châu Phi đang được nhân rộng.

Trên thực tế, việc thành lập các trang trại nông nghiệp Trung Quốc ở châu Phi đang có xu hướng được nhân rộng. Làng nông nghiệp ở Môđambich là một hình thức hợp tác nông nghiệp kiểu mới của Trung Quốc ở châu Phi. Châu thổ sông Dămbeidi là một vùng đất màu mỡ của Môđambich, có diện tích 230.000 km² thuộc hai tỉnh Tete và Dămbeida. Châu thổ Dămbeidi có cấu tạo đất thuộc loại màu mỡ nhất trên thế giới và có nhiều nguồn tài nguyên quý giá như than đá, vàng và đá quý. Người Trung Quốc bắt đầu quan tâm đến châu thổ Dămbeidi từ giữa năm 2006 khi Ngân hàng nhà nước Exibank của Trung Quốc cho Môđambich vay 2 tỷ USD để xây con đập lớn Mpanda Nkua tại tỉnh Tete. Từ đó, Trung Quốc mong muốn thuê một vùng đất rộng ở Dămbeidi để xây dựng nông trại lớn và trang trại chăn nuôi gia súc lấy sữa. Theo Bản ghi nhớ được ký kết vào tháng 6 năm 2007, 3000 người Trung Quốc sẽ đến định cư tại tỉnh Dămbeida và Tete để xây dựng làng nông nghiệp. Tuy nhiên, theo các quan chức chính phủ Môđambich thì số lượng người Trung Quốc đến châu thổ Dămbeidi định cư lên đến 10.000 người.

Theo cam kết từ phía chính phủ Trung Quốc, Trung Quốc hứa sẽ giúp Môđambich trở thành một trong những nước sản xuất lương thực lớn, đặc biệt là lúa gạo. Trung Quốc đã cam kết cung cấp tài chính cho việc xây thêm 3 con đập lớn dọc theo châu thổ Dămbeidi và sông Limpopo, đồng thời xây dựng những tuyến đường hiện đại thuộc tỉnh Dămbeidia và Manpula. Vào đầu năm 2008, Trung Quốc đã đầu tư 800 triệu USD để hiện đại hoá nền nông nghiệp Môđambich với mục tiêu sẽ tăng sản lượng lúa gạo từ 100.000 tấn lên 500.000 tấn trong vòng 5 năm tiếp theo. Cùng với đó, Trung Quốc thiết lập Viện nghiên cứu cây trồng và xây dựng nhiều trường dạy kỹ thuật nông nghiệp trên đất nước Môđambich. Hơn 100 chuyên gia nông nghiệp của Trung Quốc được cử sang Môđambich. Đồng thời, Trung Quốc cũng có nhiều dự án xây dựng các hệ thống tưới tiêu và kênh rạch ở vùng châu thổ này. Theo cam kết từ hai phía, Trung Quốc sẽ chịu trách nhiệm xây dựng, quản lý các nông trại rộng lớn, điều hành và bảo quản các thiết bị nông nghiệp tiên tiến và điều hành hệ thống kênh mương, trong khi đó phía Môđambich sẽ cung cấp lao động làm việc theo mùa. Vấn đề thuê đất sẽ tiếp tục được thoả thuận theo hình thức liên doanh, trong đó người nắm cổ phần chủ yếu thuộc về phía Môđambich.

Sự có mặt gần đây của Trung Quốc trong hợp tác nông nghiệp với châu Phi đang được các nước châu Phi hưởng ứng mạnh mẽ. Trả lời báo chí tại Diễn đàn hợp tác Châu Phi - Trung Quốc tổ chức lần

thứ nhất ở Bắc Kinh tháng 10 năm 2000, Tổng thư ký COMESA cho rằng hợp tác nông nghiệp COMESA – Trung Quốc sẽ là lĩnh vực chủ yếu trong phát triển vùng. Hợp tác nông nghiệp với châu Phi và các nước khác sẽ giúp COMESA tăng nhanh sản lượng, đảm bảo an ninh lương thực ở tất cả các cấp độ và thúc đẩy thương mại nông sản bên trong và ngoài khu vực COMESA. Các quan chức COMESA cho biết COMESA là một khu vực có cả sự đa dạng và tương đồng, và sự tương đồng quan trọng nhất là nông nghiệp đóng vai trò quan trọng ở tất cả các nước. Dân số sống bằng nghề nông chiếm tới 74% tổng dân số 380 triệu người của các nước thành viên COMESA. Nông nghiệp chiếm hơn 30% GDP, là nguồn thu ngoại tệ quan trọng nhất, thu hút nhiều lực lượng lao động nhất và cung cấp tới trên 50% nguyên liệu thô cho các ngành công nghiệp. COMESA được đánh giá là khu vực có tầm quan trọng trong lục địa Phi, bao phủ phần lớn vùng Đông và Nam Phi với tổng diện tích khoảng 13 triệu km². Mặc dù khu vực này có tiềm năng rất cao trong sản xuất lương thực và cung cấp nguyên liệu thô cho các ngành công nghiệp chế biến, nhưng khu vực này vẫn phụ thuộc phần lớn vào nhập khẩu lương thực, với khối lượng nhập khẩu ngũ cốc lên tới 30 triệu tấn/năm. Hiện nay, COMESA đang muốn học hỏi kinh nghiệm phát triển nông nghiệp của các nước châu Á như Thái Lan, Indônêxia, Malaixia và Trung Quốc. Trong số các đối tác đó, Trung Quốc được đánh giá là nước có mối

quan hệ cởi mở nhất với các nước châu Phi trong nhiều năm gần đây. Trung Quốc đã giúp nhiều nước châu Phi thông qua các chương trình lớn và các dự án hỗ trợ khổng lồ. Các chương trình và dự án hỗ trợ của Trung Quốc thường là các dự án liên doanh trong lĩnh vực nông nghiệp, xây dựng nhà ở cho người dân châu Phi với chi phí thấp, xây dựng các con đập, đường cao tốc, đường sắt. Trong nhiều năm qua, Trung Quốc đã rất thành công trong việc phát triển nông nghiệp ở đất nước mình với dân số đông kỷ lục và diện tích đất đai hạn chế. Vì vậy, hợp tác nông nghiệp với Trung Quốc là một hướng đi quan trọng để các nước châu Phi có thêm kinh nghiệm tăng cường năng suất lao động nông nghiệp thông qua mô hình cho năng suất cây trồng cao ở các hộ nông dân quy mô nhỏ. Trung Quốc có tiềm năng giúp COMESA cải thiện chính sách nông nghiệp theo nhiều hướng cũng như phát triển nguồn nhân lực và đào tạo. Trung Quốc cũng có thể giúp người nông dân châu Phi cải tiến việc quản lý nguồn tài nguyên thông qua các biện pháp chính sách hợp lý như cải cách ruộng đất, thực hiện các công nghệ quản lý nguồn nước...

Trong Kế hoạch hành động Addis Ababa đưa ra tại Diễn đàn hợp tác Trung Quốc – châu Phi, cả hai bên đều nhấn mạnh hợp tác nông nghiệp là cách tiếp cận hiệu quả nhất để đảm bảo an ninh lương thực, xoá đói giảm nghèo, tạo công ăn việc làm tại Châu Phi. Dự kiến trong nhiều năm tới, Trung Quốc sẽ tiếp tục thực hiện các dự án phát triển nông nghiệp quy mô

lớn ở nhiều nước châu Phi. Các công ty của Trung Quốc hiện có mặt ở hầu hết các nước châu Phi, tập trung nhiều nhất ở Xu Đàng, Angiêri, Dămbia, Môđambich, Nigiêria. Trong thời gian vừa qua, Quỹ phát triển Trung Quốc – Châu Phi hứa sẽ chi 5 tỷ USD để giúp nông dân châu Phi phát triển những dự án nông nghiệp và cơ sở hạ tầng. Một hình thức hợp tác mới Trung Quốc đang đẩy mạnh, đó là hợp tác 3 bên giữa Trung Quốc – FAO – 1 nước châu Phi theo văn bản đã thoả thuận giữa FAO và Trung Quốc. Theo văn bản này, trong 6 năm qua Trung Quốc đã cử tất cả 3000 nhà khoa học tham gia chương trình làm việc tình nguyện giúp đỡ các nước nghèo châu Phi phát triển nông nghiệp. Ngoài ra, Trung Quốc còn cam kết xoá nợ và xây dựng thêm những trung tâm kỹ thuật nông nghiệp ở một số nước châu Phi và giúp châu Phi đào tạo 15.000 kỹ sư nông nghiệp miễn phí.

Trong những thập niên đầu thế kỷ XXI, nông nghiệp được coi là một trong những ưu tiên trong chính sách hợp tác kinh tế Trung Quốc – châu Phi. Tại Hội nghị thượng đỉnh Trung Quốc – châu Phi tổ chức tại Bắc Kinh năm 2006, Trung Quốc đã nhấn mạnh: *“Trung Quốc hướng tới thúc đẩy hơn nữa quan hệ hợp tác nông nghiệp trên mọi lĩnh vực, thông qua các kênh đa phương và dưới nhiều hình thức khác nhau. Trung Quốc sẽ tập trung vào việc hợp tác trong lĩnh vực phát triển đất đai, mở rộng ruộng đất nông nghiệp, áp dụng máy móc công nghệ trong nông nghiệp, chế biến sản phẩm nông nghiệp,*

*đào tạo chuyên gia nông nghiệp và nhanh chóng thiết lập Chương trình hợp tác nông nghiệp châu Phi – Trung Quốc”*². Theo quan điểm hợp tác trên, Trung Quốc đã và đang thực hiện nhiều cam kết mới trong phát triển nông nghiệp và nông thôn châu Phi như phát triển cơ sở hạ tầng nông nghiệp, hỗ trợ nông dân trong sản xuất nông nghiệp, chuyển giao công nghệ nông nghiệp, hỗ trợ kỹ thuật, xây dựng nhà máy chế biến sản phẩm nông nghiệp... Vào năm 2006, đã có trên 1000 bác sĩ và y tá Trung Quốc được cử đến 36 nước châu Phi. Vào năm 2008, Trung Quốc đã tiến hành xoá nợ tổng trị giá 24,7 tỷ Nhân dân tệ cho 49 nước nghèo nặng nợ ở châu Á và châu Phi. Vào năm 2007, Trung Quốc đã quyết định viện trợ không điều kiện với tổng trị giá 2.377 tỷ Nhân dân tệ cho các nước châu Phi. Theo như dự báo, đến cuối năm 2009 sẽ có trên 100 chuyên gia nông nghiệp Trung Quốc được cử đến châu Phi, sẽ có trên 10 vùng nông nghiệp sẽ được người Trung Quốc thực hiện ở châu Phi, đồng thời sẽ có khoảng 30 bệnh viện và 100 trường học nông thôn sẽ được xây dựng ở những nước châu Phi có quan hệ ngoại giao với Trung Quốc. Trong bài phát biểu tại Ủy ban Liên hiệp quốc tháng 9 năm 2008, chủ tịch Trung Quốc Vương Gia Bảo nhấn mạnh: trong vòng 5 năm tới Trung Quốc sẽ tăng gấp đôi số lượng các trung tâm áp dụng công nghệ nông nghiệp ở các nước đang phát triển, giúp đào tạo về kiến thức nông nghiệp khoảng 3000 người từ các nước đang phát triển, chủ yếu là ở châu Phi. Cũng trong 5 năm tới, Trung

Quốc sẽ cử thêm 10.000 chuyên gia tới các nước châu Phi, xây dựng thêm 30 bệnh viện cho các nước này, đồng thời giúp các nước châu Phi đào tạo khoảng 1000 bác sĩ, y tá và nhà quản lý nông nghiệp.

Một trong những động thái tích cực khiến Trung Quốc quay trở lại châu Phi kể từ những năm đầu tiên của thế kỷ XXI là Trung Quốc đang khan hiếm một số loại hàng hoá. Theo dự báo của Ngân hàng Deutsche, đến năm 2020 Trung Quốc có nhu cầu rất lớn về một số sản phẩm như dầu khí, ngũ cốc, thịt, một số khoáng sản quý. Với sự gia tăng dân số, tốc độ đô thị hoá và tình trạng mất dần đất canh tác nông nghiệp, khan hiếm nguồn nước, ngành nông nghiệp Trung Quốc đến năm 2020 sẽ gặp phải nhiều vấn đề lớn. Sự khan hiếm hàng hoá của Trung Quốc, trong đó có hàng hoá nông nghiệp đang là cơ hội lớn cho châu Phi. Dự báo trong vài thập kỷ tới, với những mục đích kinh tế, chính trị của mình, các công ty của Trung Quốc sẽ tập trung đầu tư ra nước ngoài, trong đó địa bàn chủ yếu là châu Phi và châu Mỹ Latinh. Trong số những nước châu Phi được hưởng lợi từ sự khan hiếm hàng hoá của Trung Quốc từ nay đến năm 2020, những nước được hưởng lợi nhiều nhất trong phát triển nông nghiệp sẽ là

Camơrun, Côt Đivoa, Ghana, Kênia, Malaui, Uganda, Nam Phi... với các cấp độ khác nhau.

Vào ngày 18/2/2009, chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào đã có chuyến viếng thăm 4 nước châu Phi là Mali, Xênegan, Tandia và Môrixơ. Đây là những nước nhỏ ở châu Phi và không giàu có về nguồn tài nguyên. Mong muốn của chính phủ Trung Quốc sau chuyến viếng thăm này là đầu tư vào cơ sở hạ tầng và giúp các nước châu Phi kể trên cùng phát triển kinh tế. Như vậy có thể thấy chiến lược của Trung Quốc vào châu Phi không chỉ được xác định bằng các khoản đầu tư vào tài nguyên và năng lượng, mà là mở rộng quan hệ hợp tác nhiều hướng với châu Phi nhằm thúc đẩy mô hình hợp tác Nam - Nam trong thế kỷ XXI. Chuyến thăm này sẽ đánh dấu một triển vọng to lớn trong thúc đẩy quan hệ hợp tác ngoài dầu lửa, cụ thể hơn là quan hệ hợp tác nông nghiệp giữa Trung Quốc với các nước châu Phi. Là một đất nước có quy mô ruộng đất rất nhỏ, bình quân mỗi hộ gia đình chỉ sở hữu 0,7ha (trong khi ở Mỹ bình quân mỗi hộ gia đình sở hữu 200 ha, châu Âu là 20 ha), thì việc thúc đẩy mạnh mẽ hơn nữa hợp tác nông nghiệp với châu Phi là hướng đi lâu dài của chính phủ Trung Quốc.

Chú thích:

¹ Đồng thuận Washington được các tổ chức như IMF, WB, Bộ tài chính Mỹ áp dụng từ đầu thập niên 1990. bao gồm một chương trình cải cách kinh tế trọn gói trong 10 lĩnh vực khác nhau nhằm thúc đẩy tăng trưởng kinh tế. Nhiều nước trên thế giới áp dụng Đồng thuận Washington và đã thành công. Tuy nhiên cũng có nhiều nước không thể thực hiện được bởi các chương trình cải cách kinh tế mang tính chất hà khắc của Đồng thuận này.

² Theo China's African Policy, January 2006.

Tài liệu tham khảo

1. *How Can Africa (SADC) Benefit from China's Economic Expansion?*, Roundtable Meeting, Gauteng, South Africa, 29/3/2005.
2. Deutsche Bank Research, *China's Commodity Hunger: Implications for Africa and Latin America*, China Special, 13/6/2006.
3. Didrik Schanche, *China's Rising Power in Africa*, www.NPR.org, 28/6/2008.
4. Barry V Sautman, *Friends and Interests: China's Distinctive Links with Africa*, Working Paper No12, 2005-2006.
5. Loro Horta, *The Zambezi Valley: China's First Agricultural Colony?* Africa Policy Forum, 2008. <http://forum.csis.org/africa/?p=120>
6. www.vietbao.com; Tài liệu tham khảo đặc biệt 2008-2009.